

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

PESIMISM, OPTIMISM ȘI ÎNCREDERE ÎN INSTITUȚII ÎN ROMÂNIA ACTUALĂ

Alexandra DELIU

Sociologie Românească, 2023, vol. 22, Issue 1, pp. 84-98

<https://doi.org/10.33788/sr.22.1.5>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Research Institute for Quality of Life, Romanian Academy
and
Romanian Sociology Association

PESIMISM, OPTIMISM ȘI ÎNCREDERE ÎN INSTITUȚII ÎN ROMÂNIA ACTUALĂ

Alexandra DELIU¹

Abstract

This article uses data from the Eurobarometer series to comparatively present Romania's evolution of optimism/pessimism and trust in institutions, compared to the EU from 2017 to 2023. The premise of the discussion is that the overlap of multiple crises – the health crisis associated with the COVID-19 pandemic, the geopolitical crisis stemming from the war in Ukraine, and the economic crisis resulting from both – leads to changes regarding individuals' outlook on both their own future (optimism/pessimism) and the social environment around them (trust in institutions). The data presented here suggest that Romania stands out from the EU due to a high degree of instability in perceptions, as well as the observation that politics and daily life seem to be two disconnected domains in Romania.

Keywords: social crisis, trust, Romania, the EU.

Introducere

În ceea ce privește percepțiile asupra calității vieții, calității/stării societății sau propriei existențe, ultimii ani au trecut sub imperiul unei amenințări de factură nouă: criza sanitară la nivel mondial, determinată de pandemia de Coronavirus. Deși această pandemie nu a fost prima din istoria recentă a omenirii, regulile impuse de autorități în încercarea de a diminua riscul de a contracta virusul, prin purtarea măștii de protecție de exemplu, amintind de pandemia de gripă spaniolă din 1918, efectele sale au mers dincolo de domeniul medical, atingând zone care țin de aspecte precum încrederea în oameni și autorități. Faptul că nivelul încrederii generalizate era în scădere încă înainte de debutul crizei COVID a fost remarcat, ca și aspectul fundamental ridicat de pandemie: co-dependența în protejarea sănătății, versiune specifică a ideii generale de bunăstare individuală, care acum devine vizibil dependentă de bunăstarea colectivă (Zamfir, & Zamfir, 2020). În același timp, eforturile de a ține sub control răspândirea virusului au implicat restricții

¹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Academia Română, București, ROMÂNIA. E-mail: alexandradeliu@yahoo.com.

cu puternic impact asupra desfășurării activităților economice și, implicit, asupra veniturilor și standardului de viață al populației (ICCV, 2020).

Pandemia COVID-19 nu constituie singura situație specială experimentată de oameni în această perioadă: 24 februarie 2022 a fost prima zi a conflictului armat dintre Rusia și Ucraina, conflict aflat încă în desfășurare. Consecințele acestuia au fost simțite încă din prima zi, având, în același timp, un caracter cumulativ. La 18 aprilie 2023, erau 8.174.189 de refugiați ucraineni în Europa, dintre care 5.044.039 înregistrați pentru măsuri de protecție temporară (UNHCR). Localizarea geografică a conflictului, la granițele României, face ca în țară să fie simțite efectele războiului, atât din punct de vedere economic și social, cât și din punct de vedere al securității statale. Datele arată că România este mai ales o țară de tranzit pentru refugiații din Ucraina, până la 16 aprilie înregistrându-se 2.240.464 de intrări în România din Ucraina și 126.711 persoane înregistrate ca beneficiare a protecției temporare în România (UNHCR, 2023). În răspunsul României la criza refugiaților, au fost implicați atât actori instituționali (instituții publice, ONG-uri), cât și persoane fizice, mobilizarea fiind apreciată în mass-media internațională.

În afara crizei umanitare, consecința directă a conflictului, efecte din sfera economică se fac și ele simțite, mai ales ținând seama de piața globală și conexiunile dintre state și regiuni. Un exemplu este creșterea prețurilor și, în general, insecuritatea economică, fiind necesare răspunsuri adecvate, prin politici publice coerente, menite să adreseze aceste dezechilibre (Mbah, & Wasum, 2022).

În cele ce urmează, vor fi prezentate câteva detalii despre încredere din punct de vedere teoretic, apoi despre datele utilizate. Acestea vor fi urmate de o secțiune dedicată prezentării datelor și o parte care cuprinde concluziile ce pot fi formulate pe baza datelor.

Încrederea și determinanții ei

Încrederea este un factor important pentru calitatea societății (Ward, & Meyer, 2009). Ca tip de raportare a indivizilor la diverse entități externe, aceasta poate fi de mai multe feluri, în funcție de distanța (socială, percepută) dintre aceștia și entitatea în care au încredere: încredere bazată pe relații interpersonale familiale și de tip față în față; încredere ca rezultat al generalizării celei personale: indivizi care nu sunt cunoscuți în mod direct; încredere în instituții politice, ca entități care ocupă locul cel mai îndepărtat față de individ (Mishler, & Rose, 2005). Încrederea generalizată, tipul de încredere cel mai difuz și a cărui importanță a fost îndelung teoretizată, inclusiv în legătură cu capitalul social, cooperarea în cadrul societății, are mulți determinanți, printre care procesul de socializare, contextele sociale/culturi ale încrederii la care indivizii sunt expuși (Voicu, 2014), percepția asupra modului de funcționare a instituțiilor politice (Rothstein, & Stolle, 2007). Încrederea socială (generalizată) și încrederea politică (în instituții politice) sunt strâns legate, ca și capitalul social și capitalul politic (Newton, 2001). Încrederea în instituțiile politice

este considerată a fi fundamentală pentru funcționarea democrației și, circular, o democrație funcțională este un climat propice pentru încredere (Ljunge, 2014)². În același timp, în regimurile democratice scepticismul cetățenilor față de modul în care instituțiile funcționează este necesar (Freitag, & Bühlmann, 2009).

Factori structurali, care țin de istoria politică/de guvernare a țării, vizibili mai ales în comparații Est/Vest și concentrarea pe situația din țările cu trecut comunist (Mishler, & Rose, 1997), ca și factori de tip economic, cum ar fi situația economică și/sau percepția asupra situației economice, se răsfrâng și ei asupra încrederii în instituții (Campbell, 2004). Exemple de analiză a încrederii în instituții în cazul României sunt oferite de Tufiș (2007, 2020), care pune în legătură nivelul scăzut al încrederii românilor în instituțiile statului (instituții politice) cu experiența tranziției, manifestată inclusiv prin efectele perioadei comuniste sau adecvarea instituțiilor nou construite la nevoile cetățenilor (Tufiș, 2007). Și factorii contextuali sunt importanți, cum ar fi cei care țin de experiența pe care oamenii au avut-o cu serviciile publice (Christensen, & Lægheid, 2005) sau existența ciclurilor electorale (Tufiș, 2020). În ceea ce privește resorturile încrederii în entități diferite, de exemplu instituții politice vs. politicieni specifici, acestea sunt, ele însele, distincte (Fisher, Van Heerde, & Tucker, 2010), acest aspect putând fi pus în legătură cu diferențele în ceea ce privește percepțiile asupra instituțiilor locale, situate mai aproape de indivizi, aparținând lumii sociale imediat cunoscute, și percepțiile asupra instituțiilor centrale, mai sceptice, mai degrabă negative (Christensen, & Lægheid, 2005).

Date utilizate

În cele ce urmează, va fi prezentată evoluția încrederii în instituții și evoluția optimismului/pesimismului populației, aceasta din urmă utilizând itemi referitori la aprecieri asupra direcției în care se îndreaptă societatea, respectiv aprecieri despre situația personală în următoarele 12 luni, comparativ cu prezentul³, pentru

² În această perspectivă, amintim demersul OECD de a cerceta detaliat încrederea în Guvern, detalii fiind prezentate în raportul Building Trust to Reinforce Democracy: Main Findings from the 2021 OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions (https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b407f99c-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/b407f99c-en&_csp_=c12e05718c887e57d9519eb8c987718b&itemIGO=oecd&itemContentType=book).

³ În acest moment, ați spune că, în general, lucrurile se îndreaptă în direcția bună sau în direcția greșită în România?; Care sunt așteptările dumneavoastră pentru următoarele 12 luni: vor fi ele mai bune, mai rele sau la fel în ceea ce privește viața dumneavoastră în general? Aș dori să vă întreb cât de multă încredere aveți în anumite instituții. Pentru fiecare dintre următoarele, vă rog să îmi spuneți dacă mai degrabă aveți încredere în ea, sau mai degrabă nu. (Sistemul legislative; Poliția; Armata; Administrația Publică; Partidele politice; Autoritățile publice regionale sau locale; Guvernul; Parlamentul; Uniunea Europeană). În

perioada 2017-2022/2023. Am ales acest interval de timp pentru a cuprinde atât criza sanitară și cea umanitară descrise mai sus, cât și câțiva ani dinainte, pentru a putea observa eventualele asocieri dintre cele două evenimente și modificări în ceea ce privește răspunsurile populației la întrebările de încredere și de pesimism/optimism. Sursa datelor o constituie seria Eurobarometrelor standard – sondaje de opinie desfășurate periodic, de două ori pe an, în fiecare stat membru UE (<https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>).

Așteptări pentru viitorul personal

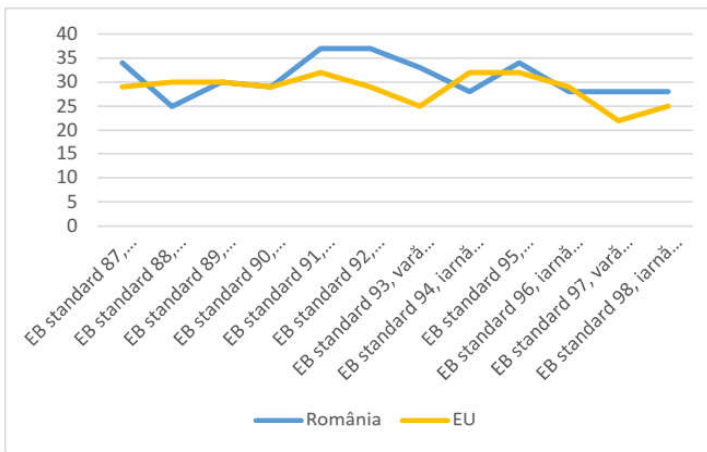

Figura 1. Așteptări pentru următoarele 12 luni – procentul optimiștilor (următoarele 12 luni vor fi mai bune)

Aprecierile românilor despre cum vor fi următoarele 12 luni prin raportare la prezent, în ceea ce privește viața respondenților în general au devenit mai pesimiste din 2017 în 2023. Astfel, dacă în primăvara anului 2007 34% dintre români credeau că următoarele 12 luni vor fi mai bune, în iarna 2022/2023 procentul a scăzut la 28%. Evoluția nu a fost una liniară, înregistrându-se, în acest interval de timp, momente de maxim – anul 2019, atât primăvara cât și toamna, procentul celor cu așteptări de mai bine a fost de 37%. În 2020, primul an al pandemiei, procentul a

engleză, așa cum apar în chestionar: *At the present time, would you say that, in general, things are going in the right direction or in the wrong direction, in Romania?; What are your expectations for the next twelve months: will the next twelve months be better, worse or the same, when it comes to your life in general?; I would like to ask you a question about how much trust you have in certain institutions. For each of the following institutions, please tell me if you tend to trust it or tend not to trust it (the legal system; the police; the army; public administration; political parties; Local or regional public authorities; the Government; the Parliament; the European Union.*

scăzut la 33%, apoi la 28%, urmând o creștere la 34% în primăvara anului 2021 și apoi o stabilizare la valoarea de 28% pentru următoarele trei măsurători (iarnă 2021/2022, vară 2022, iarnă 2022/2023). Minimul s-a înregistrat în toamna anului 2017, 25%, fiind notabilă scăderea de la 34% în primăvara aceluiași an, apoi creșterea de la 29% în toamna lui 2018 la 37% în 2019.

Comparativ cu europenii (media la nivelul UE), procentul românilor care se așteaptă ca următoarele 12 luni să fie mai bune la nivel personal este de regulă mai mare cu câteva procente, cu excepția toamnei anului 2017 și a iernii 2020/2021. Cea mai mare diferență este vizibilă în toamna 2019 (29% media UE, 37% nivelul din România) și în vara 2020 (25% media UE, 33% nivelul din România). În același timp, și procentul celor care se așteaptă ca următoarele 12 luni să fie mai rele este constant mai mare în România decât în UE, cu diferența maximă în toamna lui 2017 – 11% media la nivelul UE, 30% valoarea din România. Pesimismul cu privire la situația personală atinge cote maxime în România în toamna lui 2017 și în iarna 2022/2023, cu un procent de 30%, nivelul minim fiind în primăvara lui 2017.

Ceea ce este notabil este valoarea mediei la nivelul UE a celor care consideră că următoarele 12 luni vor fi la fel ca prezentul, ea fiind constant peste 50%, cu un minim de 51% în iarna 2020/2021 și maxime de 58% în primăvara 2017, primăvara și toamna 2018 și toamna 2019. În România, ponderea celor care nu se așteaptă nici la schimbări în bine, nici la schimbări în rău este și ea ridicată, însă nu ajunge la 50%, valoarea maximă fiind atinsă în primăvara lui 2017 – 47%, iar minima în primăvara lui 2019 – 36%.

Aceste date par să sugereze faptul că anul 2017 a fost unul deosebit pentru România, cu schimbări notabile din primăvară până în toamnă, de la așteptări de mai bine către așteptări de mai rău pentru următorul an. Scăderea aceasta coincide cu perioada imediat următoare alegerilor parlamentare și locale din 2016. La nivelul UE, schimbarea semnificativă are loc în vara lui 2022, când media celor care cred că următoarele 12 luni vor fi mai bune este de 22%, în scădere de la 29% la precedentă cercetare, iar media celor care cred că următoarele 12 luni vor fi mai rele este de 23%, în creștere de la 14%. Această perioadă de timp coincide cu atacul Rusiei asupra Ucrainei, care a avut loc în 24 februarie 2022. În același interval, în România nu sunt vizibile schimbări, lucrurile părând să fie stabilizate la nivelele din iarna 2020/2021, prima parte a pandemiei COVID-19.

Direcția în care se îndreaptă țara

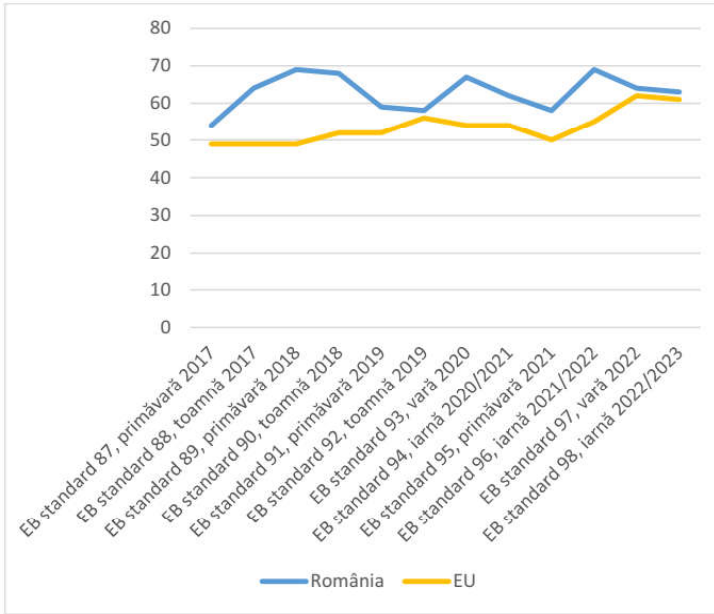

Figura 2. Direcția în care se îndreaptă țara – procentul pesimiștilor (lucrurile se îndreaptă în direcția greșită)

În ceea ce privește direcția în care se îndreaptă țara, România pare să fie ceva mai pesimistă decât media UE, cu procente de peste 50% din populație, cel mai des apropiate de 60%, care consideră că lucrurile se îndreaptă într-o direcție greșită. Din 2017 în 2023, procentul românilor care consideră că lucrurile se îndreaptă în direcția bună a scăzut de la 36% la 30%, punctul maxim fiind înregistrat chiar la începutul perioadei descrise aici, primăvara lui 2017, iar cel minim, 24%, fiind înregistrat în 2018 (ambele valuri). Din toamna 2018 până în toamna 2019 trendul în ceea ce privește optimismul este unul ascendent, de la 24% la 34%, valoarea pentru vara 2020 arătând o scădere apreciabilă, procentul optimiștilor fiind de 28%. Aceeași valoare, 34%, se înregistrează apoi în primăvara 2021, urmată de o scădere semnificativă, până la 26% în iarna 2021/2022, valorile următoare fiind 28% în vara 2022 și 30% în iarna 2022/2023.

Perioada de început a pandemiei, posibil asociată cu incertitudine și expunerea la necunoscut, a coincis, deci, cu scăderea ponderii românilor care consideră că direcția în care se îndreaptă țara este bună. La nivel european lucrurile au mers în direcția opusă în pandemie, ponderea medie a celor care consideră că lucrurile se îndreaptă în direcția bună în țara lor crescând de la 31% în toamna 2019 la 36% în 2020 (ambele valuri). Scăderea semnificativă a mediei europene are loc în 2022, procentul ajungând la 27% în vara lui 2022, de la 35% în iarna 2021/2022. Faptul

că ponderea optimismului a crescut, în medie, la nivelul UE, poate fi interpretat ca indicator al încrederii pe care indivizii o au în stat, ca noțiune generală, încredere că statul va găsi soluții pentru gestionarea crizei sanitare. În același timp, din această perspectivă, românii par să fie mai puțin încrezători în stat, tendința fiind aceea de a deveni mai degrabă pesimiști. Conflictul din Ucraina pare să fi avut un efect negativ asupra optimismului europenilor, având în vedere că în vara 2022 valoarea medie a procentului optimiștilor a fost de 27%, în scădere cu 8% față de iarna 2021/2022.

Încrederea în instituții

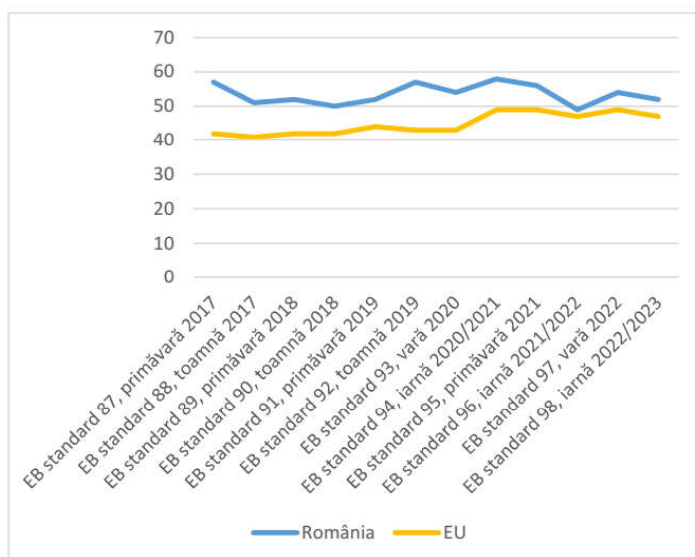

Figura 3. Încrederea în UE – procentul celor care tind să aibă încredere

Românii se plasează sub media europeană în ceea ce privește ponderea celor care tind să aibă încredere în instituții în general, excepție făcând Uniunea Europeană, unde media UE 28/27 este constant mai mică decât valoarea înregistrată în România, în tot intervalul de timp analizat. Din punct de vedere al evoluției din perioada 2017-2023, procentul românilor care tind să aibă încredere a scăzut de la 57% la 52%, cu un maxim de 58% în iarna 2020/2021 și un minim de 49% în iarna 2021/2022, în timp ce media europeană a evoluat de la 42% la 47%, creșterea semnificativă fiind de la 43% în toamna 2019 și vara 2020, la 49% în iarna 2020/2021, valoarea stabilizându-se în jurul acestui nivel ridicat până la finalul seriei de date.

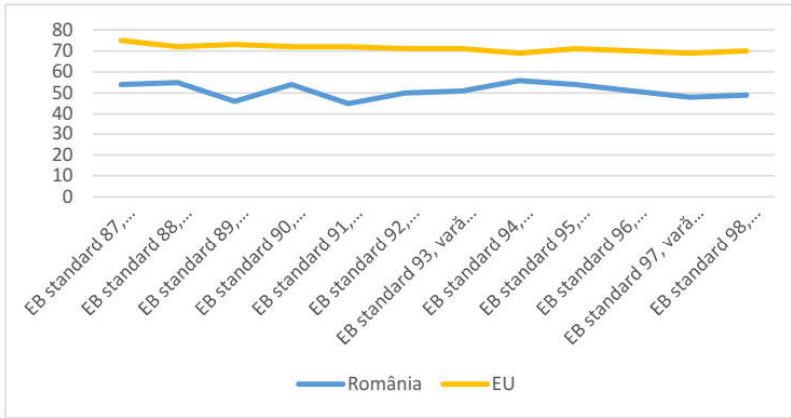

Figura 4. Încrederea în Poliție – procentul celor care tind să aibă încredere

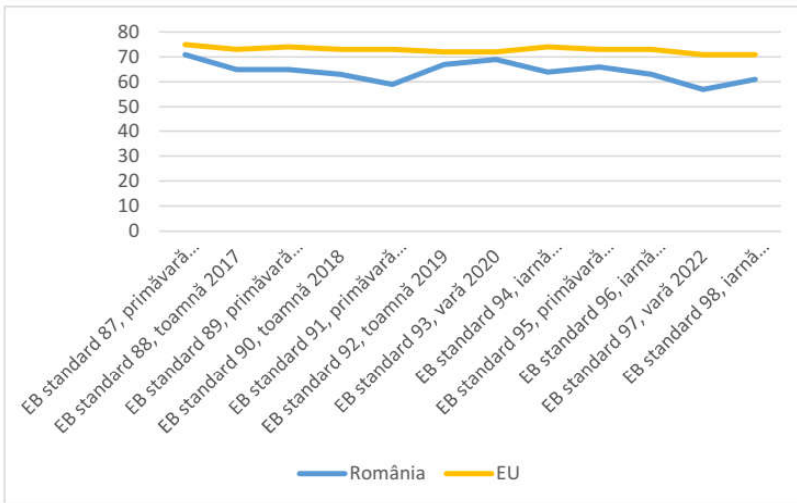

Figura 5. Încrederea în Armată – procentul celor care tind să aibă încredere

La nivelul UE, poliția și armata sunt instituțiile pentru care sentimentul de încredere este cel mai răspândit, valorile medii ale procentelor celor care tind să aibă încredere în ele fiind similare, 70-75%, având și un trend similar, ușor descendent, de la 75% în 2017 la 70% (Poliție)/71% (Armată) iarna 2022/2023. În ceea ce privește încrederea în armată, românii se apropie de media UE, procentele fiind mai mici cu până la 10, în general, cu câteva excepții: primăvara lui 2019, când diferența UE - România este de 14 puncte procentuale (73% UE, 59% România) și vara lui 2022, când tot 14 puncte procentuale despart UE (71%) de România (57%). Ceea ce se poate observa este un ritm mai brusc și mai imprevizibil al schimbării în România, un grad crescut de volatilitate, comparativ

cu media UE, care este mai stabilă în timp. Nivelul încrederii românilor în poliție este mai departe de media UE decât nivelul încrederii în armată, diferențele UE/România mergând până la 27% (primăvara lui 2018, primăvara lui 2019).

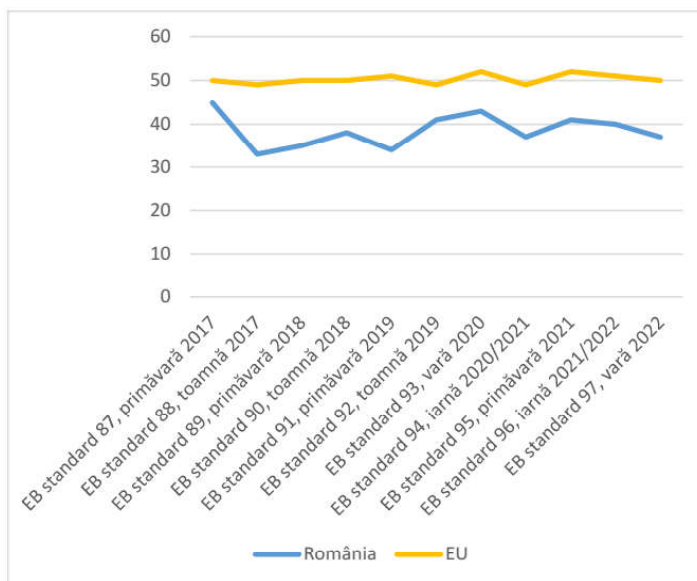

Figura 6. Încredere în Administrația publică – procentul celor care tind să aibă încredere

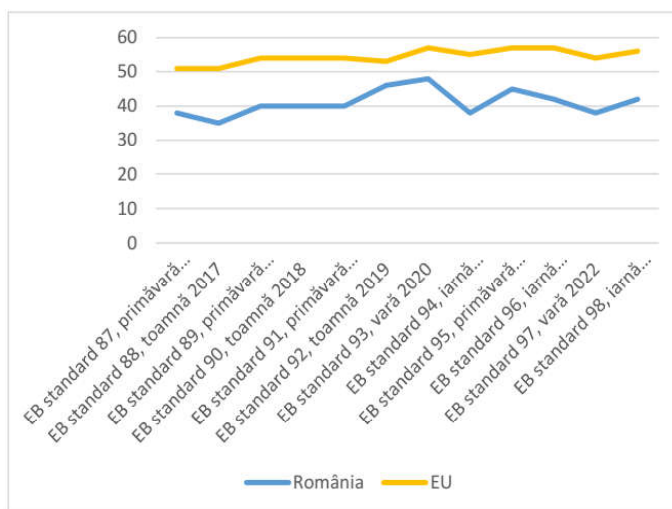

Figura 7. Încredere în administrația regională și locală – procentul celor care tind să aibă încredere

Dacă în mod constant aproximativ jumătate dintre europeni tind să aibă încredere în administrația publică, acest lucru este valabil pentru o proporție mai mică dintre români: cu un maxim în primăvara anului 2017 (45%) și un minim în toamna aceluiași an (33%), proporția celor care tind să aibă încredere a scăzut de la 45% la 37% în intervalul 2017-iarna 2022/2023. Media UE a ponderii celor care tind să aibă încredere în autoritățile publice regionale sau locale depășește 50%, fiind adesea apropiată de 60%. Valorile pentru România sunt de fiecare dată mai mici, cu diferențe de la 7 puncte procentuale (53% media UE, 46% în România în toamna lui 2019) la 17 puncte procentuale (55% media UE, 38% în România în iarna 2020/2021). În cazul României, maximul este înregistrat în vara 2020, 48%, iar minimumul în toamna lui 2017, 35%. O scădere abruptă, de la 48% la 38%, a avut loc din vara lui 2020 până în iarna 2020/2021.

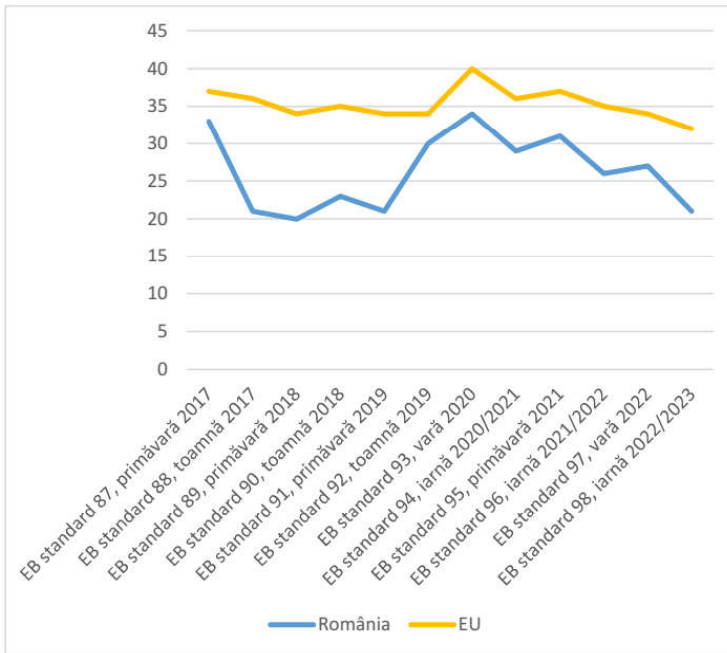

Figura 8. Încredere în Guvern – procentul celor care tind să aibă încredere

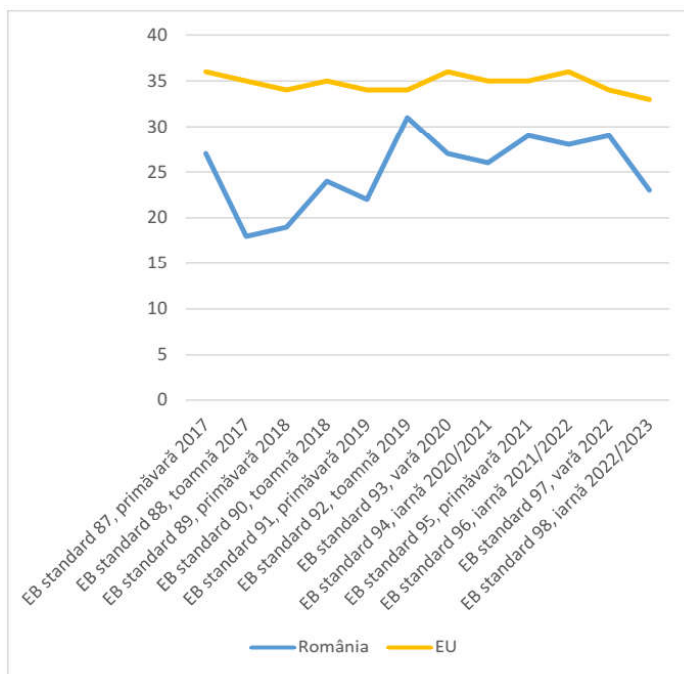

Figura 9. Încredere în Parlament – procentul celor care tind să aibă încredere

Nivelul european mediu al ponderilor celor care tind să aibă încredere în Parlament și în Guvern, se situează constant în jurul a o treime din populație, cu ușoare diferențe, de la an la an. Spre exemplu, nivelul maxim pentru încrederea în Guvern, 40%, este observat în vara lui 2020, iar nivelul minim, 32%, în iarna 2022/2023, pentru încrederea în Parlament intervalul de oscilație fiind foarte mic, de la 36% la 33%. Acest fapt poate fi interpretat ca indicator al unei relații constante, stabile între populație și Parlament, ca for reprezentativ și ca entitate asociată cu regimurile democratice. Comparativ, ponderi mai mici din populația română au încredere în aceste două instituții: ponderea încrederii în Guvern variază între 34% în vara 2020 și 20% în primăvara 2018, iar ponderea încrederii în Parlament variază între 31% în toamna 2019 și 18% în toamna 2017. Ceea ce este ușor observabil este că, în timp ce datele pentru media UE sugerează stabilitate în ceea ce privește încrederea față de Guvern și Parlament, datele pentru România arată mai degrabă instabilitate, existând cazuri de evoluții semnificative, în plus sau în minus. Diferențe de 5-6 puncte procentuale de la un val la altul sunt comune atât în cazul încrederii în Guvern, cât și în cazul încrederii în Parlament. Anul 2017 este din nou diferit de ceilalți ani, ca și în cazurile anterioare menționate aici: dacă în primăvară 33% dintre români spuneau că tind să aibă încredere în Guvern, procentul acestora scade la 21% în toamna aceluiași an, tot intervalul primăvară-

toamnă 2017 fiind asociat cu cea mai mare scădere și în cazul ponderii românilor care (mai degrabă) au încredere în Parlament.

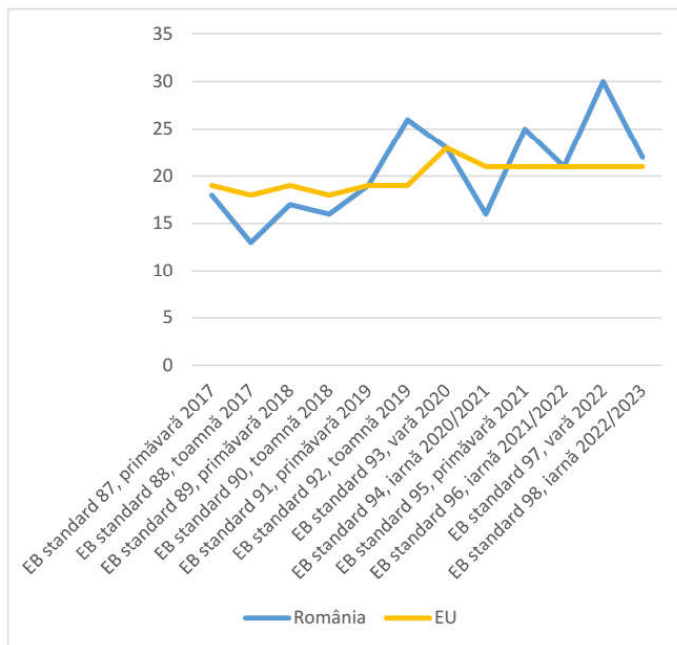

Figura 10. Încrederea în partidele politice – procentul celor care tind să aibă încredere

Partidele politice sunt, atât pentru români cât și pentru europeni, în general, instituțiile care se bucură de cea mai puțină încredere. De regulă, ponderile celor care au încredere în partidele politice (fie media europeană, fie valoarea pentru România) se situează sub valoarea de 25%. În cazul României, valoarea maximă este de 30%, în vara anului 2022, iar cea minimă este de 13%, înregistrată în toamna anului 2017, în scădere de la 18% în primăvara aceluiași an. Din 2017 în 2022/2023, procentele celor care tind să se încreadă în partidele politice cresc ușor și ca valoare medie la nivelul UE, și ca pondere a românilor: de la 19% la 21% în ceea ce privește media UE și de la 18% la 22% – valoarea pentru România. Ca și în cazul multora dintre itemii anteriori, mai ales cei privitori la încrederea în diverse instituții, datele pentru România sugerează o foarte mare sensibilitate la elemente contextuale, o lipsă de stabilitate, nivelul încrederii în partide politice având creșteri și căderi bruște. Câteva exemple în acest sens: creștere de la 19% în primăvara 2019 la 26% în toamna 2019, timp în care valoarea mediei UE s-a situat constant la 19%; cădere de la 23% în vara lui 2020 la 16% în iarna 2020/2021, urmată de creștere până la 25% în primăvara 2021, în vreme ce valorile mediei UE au fost 23%, 21% respectiv 21%; creștere de la 21% în iarna 2021/2022 la 30% în vara 2022, urmată de o scădere, până la 22% în iarna 2022/2023, media UE neînregistrând nicio modificare, nivelul ei fiind 21%.

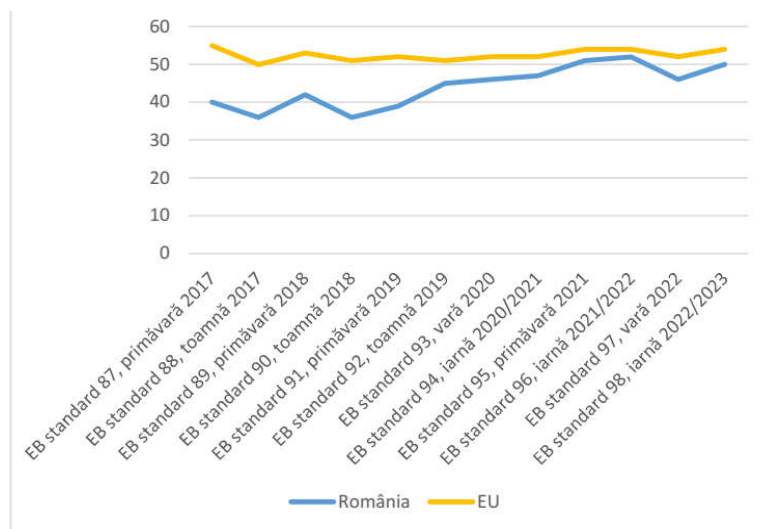

Figura 11. Încrederea în Justiție – procentul celor care tind să aibă încredere

Ponderea românilor care tind să aibă încredere în justiție, deși de fiecare dată mai mică decât media EU, a început să crească și să se mențină la valori de cel puțin 45% din toamna anului 2019. Valoarea minimă, de 36%, s-a înregistrat în toamna 2017 și în toamna 2018, iar cea maximă, 52%, în iarna 2021/2022. În perspectivă globală, din 2017 în 2022/2023 valoarea pentru România a crescut de la 40% la 50%, în timp ce media europeană a rămas constantă – 55% în 2017, 54% în 2022/2023. Deși este observabilă și aici o lipsă de stabilitate, comparativ cu media UE, spre deosebire de cazurile celorlalți itemi, este posibilă și o periodizare, după cum am menționat anterior: perioada primăvară 2017-primăvară 2019, caracterizată de cote mai reduse ale încrederii, și perioada toamnă 2019-iarnă 2022/2023, în care ponderea celor care mai degrabă au încredere în justiție este mai ridicată. Această din urmă perioadă debutează cu o creștere notabilă de la 39% în primăvara lui 2019 la 45% în toamna aceluiași an.

Câteva concluzii

În general, datele par să sugereze stabilitate în ceea ce privește valoarea medie la nivelul UE și mai degrabă volatilitate, dată de schimbări bruște de la val la val, uneori în același an, de la primăvară la toamnă, în cazul României. Acest detaliu fiind remarcat, este de menționat și că media, prin natura ei, este ceva mai rezistentă la schimbare decât fiecare dintre valorile individuale, aceasta fiind o explicație parțială a tendințelor contrare observate pentru media UE, respectiv

situația din România. În același timp, dacă media rămâne constantă, concomitent cu oscilația semnificativă a uneia dintre valorile care o compun (aici, cea pentru România), înseamnă că există o dinamică în rândul celorlalte valori de amploare totală similară cu cea a valorii semnificativ oscilante, și de sens contrar. Cu alte cuvinte, la nivelul UE există, probabil, un nivel notabil de eterogenitate între statele membre.

Distribuția răspunsurilor la întrebările cu privire la viitorul personal în următorul an comparativ cu prezentul, respectiv cu privire la direcția în care se îndreaptă societatea arată o Românie diferită de media UE. Dacă ambele au fost sensibile la apariția/debutul pandemiei, manifestările lor au fost opuse: a scăzut ponderea românilor care apreciază ca fiind bună direcția în care se îndreaptă societatea, concomitent cu creșterea acestei ponderi la nivel european. În schimb, ceea ce coincide cu scăderea ponderii optimiștilor la nivel mediu european a fost conflictul din Ucraina. Deci, potențialul efect semnificativ, negativ asupra României a fost acela al pandemiei, pe când la nivel european a fost cel al războiului. Faptul că în pandemie a crescut valoarea mediei UE a ponderii celor care consideră că lucrurile se îndreaptă în direcția bună în țara lor sugerează existența unui sentiment difuz de încredere în abilitățile statului de a gestiona situațiile neprevăzute, de criză. Pe de altă parte, spre deosebire de criza sanitară, este posibil ca războiul din Ucraina să fie asociat cu un eșec explicit al statului/statelor/diplomațiilor, ducând astfel la creșterea nivelului pesimismului în UE. De cealaltă parte, în România relația dintre indivizi și stat sau, mai degrabă, percepțiile generale ale indivizilor cu privire la stat și atributele/capacitățile sale par să nu fie bazate pe optimism sau încredere difuză, ci mai curând pe blazare și așteptare ca lucrurile să meargă altfel decât bine.

Răspunsurile la întrebările cu privire la încrederea în instituții contribuie la conturarea unei imagini a României în care politicul este rupt de viața de zi cu zi/oamenii obișnuiți. După cum era de așteptat, importanța ciclurilor electorale este vizibilă aici (scăderea nivelului de încredere în perioada imediat următoare după alegeri), ca și în cazul structurării așteptărilor pentru viitorul personal (creșterea ponderii pesimiștilor). Deși România respectă trendul UE cu privire la nivelele reduse de încredere în instituții politice precum guvern, parlament și partide, valorile înregistrate aici sunt mereu sub media UE și sunt extrem de schimbătoare, sugerând o lipsă de predictibilitate a sistemului politic sau a modului în care cetățenii se raportează la acesta. Partidele politice sunt instituțiile cu cel mai mic stoc de încredere, în timp ce armata este instituția situată la polul opus. Mai mulți români tind să aibă încredere în autoritățile regionale și locale decât în cele centrale (guvern, parlament) și încă și mai mulți români, constant peste jumătate dintre ei, tind să aibă încredere în UE, valorile aici depășind media înregistrată la nivelul Uniunii Europene.

Bibliografie

- Campbell, W. R. (2004). The sources of institutional trust in East and West Germany: Civic culture or economic performance? *German politics*, 13(3), 401-418.
- Christensen, T., & Læg Reid, P. (2005). Trust in government: The relative importance of service satisfaction, political factors, and demography, *Public performance & management review*, 28(4), 487-511.
- Fisher, J., Van Heerde, J., & Tucker, A. (2010). Does one trust judgement fit all? Linking theory and empirics, *The British Journal of Politics and International Relations*, 12(2), 161-188.
- Freitag, M., & Bühlmann, M. (2009). Crafting trust: The role of political institutions in a comparative perspective, *Comparative Political Studies*, 42(12), 1537-1566.
- Institutul de Cercetare a Calității Vieții (2020). *Pandemia și standardul de viață. Politici de protecție socială*. Disponibil la <http://www.iccv.ro/uncategorized/raport-social-iccv-pandemia-si-standardul-de-viata/>
- Ljunge, M. (2014). Social capital and political institutions: Evidence that democracy fosters trust. *Economics Letters*, 122(1), 44-49.
- Mbah, R. E., & Wasum, D. F. (2022). Russian-Ukraine 2022 War: A review of the economic impact of Russian-Ukraine crisis on the USA, UK, Canada, and Europe, *Advances in Social Sciences Research Journal*, 9(3), 144-153.
- Mishler, W., & Rose, R. (1997). Trust, distrust and skepticism: Popular evaluations of civil and political institutions in post-communist societies, *The journal of politics*, 59(2), 418-451.
- Mishler, W., & Rose, R. (2005). What are the political consequences of trust? A test of cultural and institutional theories in Russia, *Comparative Political Studies*, 38(9), 1050-1078.
- Newton, K. (2001). Trust, social capital, civil society, and democracy, *International political science review*, 22(2), 201-214.
- Rothstein, B., & Stolle, D. (2007). The quality of government and social capital: a theory of political institutions and generalized trust, *QoG Working Paper Series 2007:2*. Disponibil la https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/39172/gupea_2077_39172_1.pdf?sequence=1.
- Tușiș, C. (2007). Încrederea instituțională - victimă a tranziției postcomuniste, în B. Voicu, & M. Voicu, *Valori ale românilor: 1993-2006. O perspectivă sociologică*, Iași: Institutul European, 117-149.
- Tușiș, C. (2020). Despre necesitatea încrederii în instituțiile sistemului politic, în B. Voicu, H. Rusu, & C. Tușiș, *Atlasul valorilor sociale. România la 100 de ani*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 47-54.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2023). Ukraine Refugees Situation. Disponibil la <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- Voicu, B. (2014). Immigrants and social trust: Mind the cultural gap? *Studia Politica*, XIV, 2, 201-220.
- Ward, P., & Meyer, S. (2009). Trust, social quality and wellbeing: a sociological exegesis. *Development and society*, 38(2), 339-363.
- Zamfir, E., & Zamfir, C. (2020). Calitatea vieții în timpul pandemiei: probleme și politici de răspuns. Un punct de vedere sintetic, în C. Zamfir, & S. Cace, *Covid-19 în România. Date, analize, evoluții și statistici*, București: Expert, 13-35.